

Проф. О. Залужний

Керівник Секції Колективознавства
Українського Науково - Дослідчого
Інституту Педагогіки

Організованість шкільних груп та її вимірювання

Вивчення дитячих колективів натрапляє в цілу низку труднощів. Одна з них є цілковита нерозробленість цього питання.

Дехто з авторів мають нахил навіть геть заперечувати можливість вивчати дитячі колективи, як специфічний об'єкт, і підмінюють цю проблему на проблему вивчення взаємовідносин дітей, сподіваючись таким чином підійти й до викриття всіх особливостей колективної поведінки.

Мені вже доводилося зазначати, що така тенденція цілком збігається з тенденціями буржуазних економістів пояснювати закони політичної економії, виходячи з природжених потреб окремого індивіда.

Марксистська критика цих напрямів уже давно відзначила чисту безпідставність цієї теорії і цілковиту безпорадність її при спробах пояснити основні соціальні закони.

Куди менше розроблені в марксистській літературі справи специфічності людського колективу, як суцільної системи, що має свої закономірності. Тимчасом саме тут потреба підходити діалектично виступає з найбільшою конечністю.

Цілу низку вказівок на те, що людський колектив має свої закономірності, подибуємо ще в К. Маркса.

Слід відрізнати, — каже він, — загальну роботу (Allgemeine Arbeit) і роботу колективну (Gemeinschaftliche Arbeit). І та й друга у процесі виробництва відіграють свою ролю, одна в одну переходить, проте між ними є таки різниця. Кожна наукова праця, кожен винахід є праця загальна. Вона обумовлена частково кооперацією сучасників, а частково користанням з роботи попередників. Спільна праця мислить перед собою безпосередню кооперацію індивідів (Кап., т. III, ч. I).

В іншому місці (Кап., т. I, стор. 303), пояснюючи вагу співробітництва, він пише ось так:

„Тут річ не тільки в підвищенні індивідуальної виробничої сили від співробітництва, але й у створенні виробничої сили, що самою своєю

1) Див. проф. Залужний „Учення про колектив“. Харків, ДВУ, стор. 24.

суттю є масова сила. Окрім тієї нової сили, що виникає від поєднання багатьох сил на одну загальну, при виробничих роботах найбільше вже самий контакт викликає змагання і своє поворотне підвищення життєвої енергії, що збільшує індивідуальну дієздатність“.

Цю дієздатність, що походить з колективу, Маркс вважає за дуже важливу, пояснюючи цим підвищення продукційної сили в колективі. К. Маркс розглядав трудовий людський колектив і в ньому знаходив специфічні риси, — та, очевидячки, аналогічні риси матимуть і інші форми людського колективу, в тому числі й дитячий, бо такі процеси, як змагання, наслідування, співробітництво, антагонізм і т. ін., ми й тут маємо.

Справді, вивчення багатьох сотень дитячих самовиниклих колективів, довело це твердження.

Ще яскравіший доказ на це ми знаходимо, вивчаючи організовані робітні дитячі колективи, а саме шкільні групи¹⁾.

Вивчати шкільні групи методом систематичного спостереження дає багатий матеріал не тільки для педології, а й для соціології. Проте ця метода вимагає стільки часу та праці, що не дає змоги в наших умовах вивчити велике число дитячих колективів, отже ми розробили методу іншу, що суттю своєю є стандартизований природний експеримент, проте умовно її можна назвати й методою тестів.

Розробляючи цю методу, ми виходимо з тих міркувань, що найпотрібніша функція кожного колективу, в тому числі й дитячого — це низка особливостей, зв'язаних з колективною поведінкою, що її ми визначаємо загальним поняттям організованості. Під організованістю звичайно розуміють умілість даної групи осіб виконати певну роботу, що вимагає тої чи тої форми загально-колективної дії. Колективна поведінка може виявлятися в різних формах, але доконечні основні елементи цих форм є такі: колектив має розуміти завдання, бодай елементарно планувати роботу, розподіляти її, або ж розподіляти ролі, якщо робота провадиться у формі простого співробітництва, кожен має виконувати свою частку роботи, і нарешті синтезувати наслідки.

Вже з цього видно, що хоч справа об'єктивного вимірювання організованості є досить складна, проте тут можна поставити такі експерименти, що дадуть змогу об'єктивно виміряти організованість шкільних груп, піонерських загонів та інших форм дитячого колективу.

Ідучи цим шляхом, ми дібрали цілу низку завдань виміряти організованість шкільних груп і іншу низку завдань виміряти організованість піонерських загонів.

Тут ми говоритимемо тільки про групи шкільні. Увесь комплект завдань для вимірювання організованості шкільних груп або тест організованості, як ми його називаємо — складається з 8-ми завдань. Перші два завдання аналогічні — в одному з них пропонують групі обрати кандидата на загальноміську шкільну конференцію, в другому —

¹⁾ Див. Залужний. „Учення про колектив“.

обрати розпорядника прибирання шкільного подвір'я. Характер розв'язання цих завдань показує не тільки умілість організовано провести вибори, але й те, наскільки група розуміє різницю в характері роботи, і як вона вміє знаходити для цього придатних кандидатів. Третє завдання полягає в тому, що групі пропонують організовано розібрати папірці, що лежать на столі, і кожному написати на одному папірці своє прізвище. Четверте полягає в тому, що дітям пропонують на тих самих папірцях написати кожному по 5 цифр, але так, щоб одне написало від 1 до 5, друге від 6 до 10, третє від 11 до 15 і т. д., потім щоб ці папірці склали за порядком зростання цифр і поклали на стіл.

Ці два завдання добре виявляють наявність навичок розподіляти роботу взагалі й організовано переводити колективну роботу, де треба не лише роботу розуміти, але потрібна певна ініціативність та товариська дисциплінованість. Ці два завдання добре виявляють і навички групи — розподіляти роботу. Разом з сумою решти балів організованості ці два завдання дають коефіцієнт кореляції 0,54.

П'яте завдання має на меті, з одного боку, виявити основні групування за симпатій, а з другого — швидко поділитися на маленькі групи. Тут пропонується поділитися на трійки, щоб узяти участь у деревонасаджуванні.

Два дальші завдання визначають умілість плянувати колективну роботу та виділяти придатних людей виконувати ті чи інші функції. Одне з них — підготовка до шкільного свята, з яким зв'язане п'яте завдання, а друге — екскурсія до музею революції, щоб проробити тему „Жовтнева революція“.

Восьме завдання має на меті виявити тих 5 членів, що на думку групи є дезорганізатори.

Проводячи тести, записують докладно протокола, де dokonче відзначають ті моменти, що зазначені у спеціально для цього виготовній формі. Дані протоколу дають змогу віднести характер виконання кожного завдання до того чи іншого типу. Ця типологія складена вже на підставі чималого експериментального матеріалу і подається готовісінька, треба тільки вміти віднести виконання кожного завдання до того чи другого типу. Типологія складена так, що всі завдання, крім одного, цінується за п'ятибальною системою, одне — за трибальною. За нижчий тип уважається тип 1, а за найвищий — 5. Числа типів і є бали організованості на кожне завдання.

Сума цих балів дає загальний бал організованості. Крім цього балу, виводять ще бали швидкості виконання цього тесту на хвилини, при чому позначаєть сялише час межі гаслами „починайте“ та „стоп“. Найвищий бал є 33. Отже завжди можна вирахувати і $\%$ виконання.

Як видно з цього загального опису методи, вона досить проста, хоч і вимагає великої ретельності. Найскладніше тут — вести протокол. Цілі десятки груп у нас не ввійшли до обробки через те, що в протоколі не було досить даних, щоб виставити з якоїсь справи бал. Приміром: як у протоколі зазначено тільки прізвище ватажка, що

організував роботу, і не зазначено, хто є цей ватажок — обрана на посаду особа (ланковий, староста, черговий і т. ін.) або рядовий член, — уже не можна добре оцінити виконання завдання. Тому скрізь, де це можливо, ми давали свого протоколіста, або радили такого протоколіста підготувати й по змозі не міняти.

По цей день маємо вже понад дві сотні обслідуваних груп, що охоплюють над 8.000 дітей з різних міст України — Харкова, Вінниці, Одеси, Києва; з сіл Харківської, Криворізької та інших округ України. Віком діти найбільше 10 — 15 років¹⁾.

Співставлення стандартів, виведених по різних містах, не дає якоїсь значної різниці, або якщо вона є, то її легко пояснити. Приміром, у Харкові сьомі групи мали пересічний бал 21,2 а в Одесі 25, але це пояснюється тим, що до одеського обслідування ввійшли діти з дитячого містечка, а ми вже визначили, що діти інтернатних установ дають вищий бал організованості.

Щоб ілюструвати, ми наводимо пересічні (медіани) бали організованості у Харкові та Вінниці:

	II група	III група	IV група	V група	VI група	VII група
Харків . .	11	15	21,8	19,4	21,0	21,2
Вінниця . .	10	12	16	20	22	25

Вінницькі медіани виведені на трохи меншому матеріалі проти харківських, але в цьому разі є різниця тільки груп третіх та четвертих, по всій решті груп вона лежить у межах можливої помилки.

Надалі не поділятимو обслідувані колективи за ознакою територіальною, а об'єднаймо їх до загальної групи. Матимемо тоді таку таблицю:

Табл. 1

Група	n	Медіани	Середнє	σ	Середній час	Охтирське дитяче містечко	
						Бали орган.	(Медіани) час
II	38	13,0	$13,4 \pm 0,4$	4,06	39,5	17	23
III	33	14,8	$15,3 \pm 0,4$	3,77	33,2	19	27
IV	45	20,7	$19,8 \pm 0,4$	4,45	32,0	28	14
V	41	18,7	$19,8 \pm 0,4$	4,05	24,6	29	26
VI	31	21,0	$21,7 \pm 0,4$	3,74	20,8	29	12
VII	24	21,5	$21,9 \pm 0,4$	3,12	20,8	—	—

Тут притягає увагу насамперед те, що п'яті групи не дають підвищення проти четвертих, але це легко пояснити тим, що обслідування провадилося на першому триместрі, а п'яті групи найбільше

¹⁾ По групах вони розподіляються так: основна маса дітей II гр. 9 — 10 р. III гр. 11 — 12 р., IV — 12 — 18, V — 13 — 14, VI — 14 — 15, VII — 15 років.

збірні, бо вони формуються звичайно з тих, що покінчали різні чотирилітки і тому на початку року ще не являють собою суцільного колективу. Проте тут може мати вагу й те, що починаючи від п'ятих груп такого постійного керівництва у групі, яке буває у чотирилітці, немає, й на організацію дитячого колективу тут звертають менше уваги. Таке припущення доводить і той факт, що у профшколі групи звичайно дають менший бал організованості проти трудшколи, коли тут ми могли б сподіватися значного підвищення балу.

В цьому разі нас цікавлять не стільки педагогічні, скільки педологічні висновки й оцінка самої нашої методи.

Надійність тестів ми визначаємо двома способами: кореляцією паристих та непаристих завдань, користуючись з відомої формули Спірмана - Брауна, і кореляцією балів організованості на більш-менш довгочасному інтервалі. Останніх даних на великому числі груп ми ще не маємо, зате перші дані дають дуже високий показник надійності, а саме $0,981 \pm 0,006$. Такого високого коефіцієнту надійності ми не знайдемо в жадному з тестів обдарованості.

Важче було перевірити валідність нашого тесту та його здатність диференціювати. Останню легше було визначити, відібравши кілька груп, які, на загальну думку педагогів, що знають „свою“ групу, добре організовані, і стільки саме груп дезорганізованих. Для перших 15 груп маємо бал 22, для неорганізованих — 15.

Отже наш тест диференціює не лише взагалі, але й у своїх основних завданнях неорганізовані групи від організованих. Надто це яскраво видно з нашої таблиці. В Охтирському дитячому містечку за всіма даними, зібраними іншими методами — діти організованіші проти дітей школи.

Як видно з таблиці, бали їхньої організованості значно вищі від пересічних, перевищуючи іноді середню, як це ми бачимо, приміром, у п'ятій групі, аж на три сігми.

Але те, як окремі педагоги оцінюють організованість своїх груп, не завжди збігається з даними тесту. Коефіцієнт кореляції за рангами даних педагогів і даних тесту дає тільки $0,64 \pm 0,06$. Це коефіцієнт не високий, надто як узяти до уваги, що коефіцієнт рангів дезорганізаторів за свідченнями керівника групи та свідченнями дітей становить $0,96 \pm 0,01$. Пояснення цього слід шукати в тому, що педагоги часто-густо не відрізняють організованості від дисциплінованості. Дисципліновану групу вони мають за організовану тоді, як вона немає ніяких організаційних навичок і буває безпорадність, розв'язуючи найпростіші завдання на організованість. Це ми могли перевірити на багатьох випадках.

Отже для нас тепер цілком ясно, що з боку навичок організованості наш тест характеризує групу об'єктивніш проти середнього педагога.

Це, звісно, далеко не визначає того, що тест може нам дати вичерпуючі, повні відомості про групу.

Вищенаведені дані про характер самого тесту ми могли б доповнити низкою характеристик самого тесту від педагогів, які іноді заявляють, що провадячи тест, вони більше довідалися за свою групу, ніж за всенький минулий час роботи з нею, що тест показує їм групу з такого боку, з якого вони її ніколи не бачили, і т. ін.

Та нам тут досить і тих даних, що ми навели. Уже на підставі їх ми можемо бачити, що тест ніяк не поступається перед більшістю тестів обдарованості та успішності ба навіть багато в чому їх перевищує, а це дає нам змогу зробити з нашого обслідування ті об'єктивні висновки, що тепер нас найбільше цікавлять.

Перший з цих висновків — характеристика самих колективів. Як відомо, чимало обслідувачів мають сумнів, чи існує колектив, як реальна одиність. З цього погляду навіть найкраще організована група не має більш-менш тривалих властивостей, що їх можна було б виміряти, як ми вимірюємо, приміром, загальну обдарованість чи успішність арифметики, рідної мови і т. ін. А якщо цього зробити не можна, то всі спроби виміряти ці властивості не дадуть тривалих цифр і не виявлять будь-яких закономірностей.

Наші дані доводять думку протилежну. Група, що виявила себе як дезорганізована, тільки в наслідок певної підготовчої роботи може стати організованою. Характер того, як вона виконує певні завдання, змінюється тільки поволі. Так само як той, хто не вміє розв'язувати задачі на відсотки, зможе розв'язати їх тільки ознайомившись з відсотками — і група зможе виконати певне завдання тільки набувши певні навички. Ця тривалість певних рис залежить не від тривалості біологічних властивостей осіб, що входять до групи, ба навіть не від навичок окремих осіб, а від тих взаємовідносин, що у групі склалися і що визначають колективні реакції. Виміряючи ці взаємовідносини, ми тим самим виміряємо й те специфічне, що є в даній колективній одиності.

Ідучи цим шляхом, ми маємо право сподіватися, що криві розподілу балів організованості наших груп наблизатимуться до нормальної кривої, бо, як відомо, розподіл так званої обдарованості в різних дисциплінах наближається саме до цієї кривої, а ті функції, що на них спірається організованість, мають бути аналогічні цим функціям. І справді, ми тут маємо такий розподіл балів організованості 212 шкільних груп:

Бал організованості	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Частість	1	4	5	5	5	9	7	13	14	18	14	15	13	16	17	14
Бал	23	25	26	27	28	29	30									
Частість	11	6	6	7	3	1	1									

Якщо подати цей ряд в інтервалах, що мають три виміри, і врахувати теоретичний розподіл, а потім співставити його з нашим емпіричним, то матимемо такі дані.

Бали	Теоретичні	Емпіричні
4 — 6	1	—
7 — 9	6	10
10 — 12	17	19
13 — 15	34	34
16 — 18	47	47
19 — 21	47	46
22 — 24	34	31
25 — 27	17	20
28 — 30	6	5
31 — 33	1	—

Як видно з наведених даних, наш розподіл наближається до нормальної кривої.

Це підтверджується й тим, що коефіцієнт асиметрії, вирахований за формулою $S = \frac{\sum fx^3}{n} : \delta^3 = 0,13$. Якщо взяти до уваги, що коефіцієнти асиметрії нижчі від 0,25 вже вважається за низькі, то можна сказати, що наша крива матиме дуже маленьку асиметрію.

Якщо взяти групи шості та сьомі, то тут також коефіцієнт асиметрії дорівнюватиме 0,16; для третіх та четвертих він дорівнює 0,12. Усі ці незначні зміщення матимуть характер позитивний.

Окремі групи мають трохи більші коефіцієнти асиметрії, приміром, усі четверті групи мають 0,26.

Отже наші ряди дуже близько всюди підходять до нормального ряду. Формальна аналіза цих даних, що її можна було б і продовжити, дає нам доказ того, що вимірювання організованості в тому її розумінні, що ми подали вище, дають нам наслідки такого ж порядку, як і вимірювання тих складних функцій, що їх називають обдарованістю, або краще мовити б „інтелектністю“, бо термін *Intelligence*, *Intelligenze* вживається тепер найбільше в розумінні технічному, визначаючи те, що вимірюють так званим тестом обдарованості.

Для нас ці наслідки мають велике принципове значіння, бо тут уперше експериментально обґрунтована та думка, що такі складні одиниці, як дитячі колективи, можна вивчати так само, як і одиниці прості, що у своєму розподілі відносно деяких властивостей вони підлягають тим самим законам, що й одиниці прості, а це доводить деяку тривалість цих властивостей, і тим самим дає нам змогу мати колективи за одиниці певного порядку. Ми цим не хочемо сказати, що ці одиниці можна звести до одиниць простих, до простої суми індивідів, що їх складають. Це є одиниці зі своєю специфічною якісною характеристикою, одиниці не номінальні, а цілком реальні. Наші завдання мають за мету виявити ступінь зформованості колективних реакцій, а не реакції окремих членів колективу, і наші цифри визначають явища, що не трапляються в індивідуальній діяльності.

У нашому матеріалі є чимало зафіксованих випадків, коли окремі члени колективу чудово ураховують дії свого колективу, проте вони ніяк не можуть змінити реакцій всього колективу, бо негодні звичайно

змінити навіть власної поведінки. Так, в одному випадку хлопчик з третьої групи, побачивши, як уся група кинулася до столу, збиваючи одне одного з ніг, видираючи одне в одного папірці при виконанні третього завдання, видно, згадав інструкцію усе робити організовано, і завважив: „Оце так організовано“.

Та це не пошкодило йому зараз же після цього самому кинутися в юрбу за папірцями.

У другому випадку дівчинка силкувалася зупинити хлопців, що підчас цього самого завдання повискакували з-поза парт. Вона пропонувала, щоб ланкові взяли папірці, та її голос був заглушений загальним шумом. Тоді вона також почала кричати до своєї подруги, щоб та і для неї папір зо столу взяла. Таких прикладів можна було б навести чимало.

У цих випадках колективна стихія заливає окремих членів і не дає їм змоги себе виявити. Та трапляється, що окремим організаціям щастить опанувати цю стихію — це в тих випадках, коли у групі є ядро, що стає в допомозі організаторам. Надто яскраво це виділяється у двох перших завданнях, де треба обрати представників. Як виявилось, не самі тільки старші, але й молодші всю процедуру виборів знають досить добре. У деяких випадках з'являються керівники, що при цьому провадять свою певну політику. Так, в одній дуже дезорганізованій другій групі, де після інструкції зчинився великий галас та безладдя, якась дівчинка, підійшовши до столу, почала сильно стукати і кричати: „Тихіш“. Коли група трохи заспокоїлася, вона запропонувала назвати кандидатів, при чому сама відразу написала на дошці двох дівчаток за кандидатів. Хлопці почали кричати „пиши хлопців“, дівчатка почали пропонувати дівчаток. Зчинилася досить завзята боротьба за кандидатів, при чому дівчинка дуже спритно провела таки дівчаток.

Цікаво зазначити, що по добре організованих групах до голосування діло ніколи не доходить: тут змовляються пошепки і називають кандидатів, що їх відразу ж підтримує ціла група.

У подальших двох завданнях звертає на себе увагу те, що в організованих групах організаційну роль беруть на себе особи урядові — ланкові, чергові і т. ін. А в групах дезорганізованих цю роль звичайно беруть на себе ватажки. Трапляються випадки, коли керівник групи здивовано бачить, що на ватажка висувається дитина, від якої він цього ніколи не сподівався.

Планувати роботу дітям звичайно буває дуже тяжко. Розподілити як слід роботу, зв'язану з писанням п'яти послідовних цифр, щастить тільки дуже рідко коли й найбільше навіть групи добре організовані витрачають на це чимало часу, добираючи методи послідовного виконання роботи, за якої одна парта починає писати, а інші чекають, доки на них прийде черга, при чому попередня парта сповіщає, на якому числі вона закінчила, тоді дальша продовжує низку цифр.

Завдання поділитися на трійки дає дуже багато матеріалу для виявлення взаємних симпатій. Майже завжди дівчатка складають свої трійки, а хлопці свої.

Розподіл роботи з підготовки до шкільного свята виявляє чималу орієнтованість дітей у здатностях окремих членів свого колективу — вони виділяють на ту чи іншу роботу не випадкових осіб, а звичайно тих, хто на цей момент до даної роботи найкраще підготований.

Аналіза цього матеріалу дає чимало не лише педологові, але й педагогові, проте тут ми не можемо на цьому зупинитися. Скажемо тільки ще кілька слів про восьме, останнє завдання. В ньому дітям пропонують зазначити тих у своїй групі, кому найбільш треба було б виправляти свою поведінку, якби група брала участь у конкурсі на найкращу групу в організованості. Цікаво зазначити, що деякі старші групи виконати таке завдання відмовляються, заявляючи, що поведінка у всіх добра. Проте такі групи трапляються як виняток, решта дає відомості, при чому досить часто трапляється, що той, на кого у своїх анонімних дописах усі кажуть, що він дезорганізатор, і сам на себе пише, що він є дезорганізатор, і заявляє, що йому найбільше слід би підтягнутися. Притягає увагу високий коефіцієнт кореляції між оцінкою дезорганізаторів і поділом їх на ранги від педагогів і такою ж оцінкою та поділом від дітей, як урахувати кількість поданих за кожного дезорганізатора голосів.

Цей коефіцієнт становить $0,96 \pm 0,01$, цебто ми можемо сказати, що діти колективно визначають порядок, за яким можна було б розкласти дезорганізаторів майже так само, як і педагоги.

Та справа з дезорганізаторами особлива. Вона вимагає додаткового вивчення, тому ми на неї не зупинятимемося, нам тут важливо тільки підкреслити, що й ті окремі риси, які тест виявляє, дають деяке уявлення про процеси, що в колективі відбуваються і впливають так на поведінку колективу в цілому, як і на поведінку окремих його членів. Вивчення внутрішніх процесів, зв'язаних з процесами змагання, наслідування, внутрішніх антагонізмів та солідарностей, вивчення ватажків та дезорганізаторів або цілого активу та пасиву даного колективу і т. ін. потребує метод додаткових. Отже порушувати ці справи ми тут не будемо.

Підведемо деякі підсумки всього сказаного вище:

1. Вивчення організованих дитячих колективів має величезну вагу не лише для педології та педагогіки, але й для наукової методології взагалі, і для методології соціальних наук зокрема, бо воно підводить експериментальну базу під ті теоретичні міркування, що зв'язані із застосуванням діалектичної методи до вивчення соціальних явищ.

2. Метода стандартизованого природного експерименту, що її умовно можна назвати методою тестів, у застосуванні до вивчення організованості шкільних груп, цебто умілости зрозуміти і розв'язати завдання з погляду інтересів усього колективу, як одного цілого, умілости організовано підійти до розв'язання колективного завдання,

умілости плянувати роботу і виконати її частинами, умілости її синтезувати,— дають дуже цінні наслідки, дозволяючи вимірювати навички організованості окремих груп у масовому масштабі і тим самим дають змогу статистично обробити матеріал.

3. Тест, уживаний для вимірювання організованості, має надійність вищу проти тестів, що їх вживають вимірюючи обдарованість та успішність. Валідність та здатність тесту диференціювати, наскільки це пощастило визначити, також досить висока для того, щоб характеризувати шкільні групи з боку організованості не лише в масштабі масовому, але й в окремих випадках.

4. Обслідування цим тестом 212 шкільних груп насамперед доводить, що шкільні групи справді є колективи, цебто реальні, а не номінальні одності, які щодо зазначених властивостей, цебто щодо організованості, розподіляються за нормальною кривою.

5. Пересічно організованість від групи до групи зростає, але порівняно незначно, при чому п'яті групи дають навіть середню нижчу проти четвертих. Це пояснюється умовами роботи цих груп та тим, що обслідування провадилося на першому триместрі. Незначний зріст організованості можна пояснити тим, що з цього боку наша школа або нічого не робить, або робить дуже мало і невміло, бо методику організації дитячих колективів ще оце тільки починаємо розробляти.

6. Переходячи до характеристики організованості груп, слід сказати, що наші діти добре засвоїли техніку виборів і проведення загальних зборів, вміють усвідомити колективне завдання, але мало мають навичок до колективного плянування роботи та погано синтезують наслідки.

7. По окремих групах шкіл спостерігається організованість неоднакова. Найбільше залишаються позаду у цій справі школи сільські, де обрані особи рідко коли знають свої функції й узагалі колектив погано з'єднаний. Найвищий бал організованості дало дитяче містечко, де виборні добре знають свої функції, а вся маса дітей досить дисциплінована та організована.

8. Наша метода почасти викриває внутрішні процеси, що відбуваються у колективі, надто вона корисна виявляти організаторів та дезорганізаторів, але щоб ці процеси поглиблено вивчати, потрібні методи інші. Підний уваги ще той факт, що діти не гірше від керівника групи знають своїх дезорганізаторів, і самі дезорганізатори знають, яку роль вони відіграють у колективі.

Prof. A. Saluschny

Leiter der Sektion für Kollektivkunde
(Gesellschaftskunde) am Ukrainischen
Wissenschaftlichen Forschungsinstitut
für Pädagogik, Charkow, Ukraine

Zusammenfassung

DIE ORGANISIERTHEIT DER SCHULGRUPPEN

Die Kindergemeinschaften (Kinderkollektive) sind infolge mangelhafter Bearbeitung der Methodik zum Studium dieses Gebietes bisher wenig erforscht worden. Indessen ist es augenscheinlich, daß die Kinderkollektive dieselben Kennzeichen, wie die anderen Formen der menschlichen Gemeinschaften aufweisen: auch hier vollziehen sich dieselben Prozesse der Wetteiferung, der Nachahmung, gemeinschaftlicher Tätigkeit, des Antagonismus usw. Dieses haben zahlreiche Untersuchungen selbständig entstandener Kindergemeinschaften bewiesen, wie es auch die Erforschung von organisierten kindlichen Arbeitsgemeinschaften, nämlich die der Schulgruppen bestätigt. Da jedoch die gewöhnlichen Untersuchungsmethoden unter Anwendung der natürlichen Beobachtung, die zweifellos nicht nur der Pädologie, sondern auch der Soziologie reiches Material bieten, viel Zeit und Arbeit erfordern, arbeitete der Verfasser eine andere Methode aus, die ihrem Wesen nach ein standardisiertes natürliches Experiment ist, und bedingungsweise, Testmethode genannt werden kann. Bei der Ausarbeitung dieses Testes diente dem Verfasser als Ausgangspunkt die Erwägung, daß die notwendigste Funktion jeder Gemeinschaft die Organisiertheit, eine Reihe von Eigentümlichkeiten, die mit dem kollektiven Verhalten zusammenhängen, sein muß. Gewöhnlich versteht man unter Organisation ein gewisses Vermögen einer Gruppe von Menschen eine bestimmte, einer gemeinschaftlichen Handlung erforderende Arbeit zu überwältigen. Dazu gehört das Vermögen die kollektive Aufgaben zu erfassen, die Arbeiten richtig zu verteilen und zu synthetisieren. Trotz der Schwierigkeit der objektiven Einstellung zur Messung der Organisiertheit können doch Experimente in dieser Richtung an Schulgruppen angestellt werden. Der Verfasser bringt zu diesem Zweck acht Aufgaben in Vorschlag, deren Lösung zur Messung der Organisiertheit der Schulgruppen dienen sollen. Bei der Testprüfung wird ein Protokoll geführt, dessen Angaben es ermöglichen den Charakter der Ausführung jeder Aufgabe zu diesem oder jenem Typus zuzuzählen. Dadurch erhält man eine fertige Typologie,

die auf einem großen Material aufgebaut ist. Diese Typologie ist so bearbeitet, daß alle Aufgaben mit Ausnahme von einer, nach einem System von fünf Punktzahlen (Noten) bewertet werden, die eine aber nach einem System von 3 Noten. Der niedrigste Typus ist der erste, der höchste — der fünfte Typus. Die Nummern der Typen sind die Punktzahlen für die Organisiertheit in bezug auf jede Aufgabe. Die Summe dieser Punktzahlen ergibt die allgemeine Punktzahl für Organisiertheit.

Die höchste Punktzahl ist 33. Außerdem wird auch die Punktzahl für die Schnelligkeit der Ausführung der Testaufgabe berechnet. Bisher sind schon mehrere Gruppen mit einer Schülerzahl von mehr als 8000 Kindern in verschiedenen Städten und Dörfern der Ukraine untersucht worden. Der Vergleich der in verschiedenen Städten errechneten Standards zeigt keinen wesentlichen Unterschied, wie aus beifolgenden Tabellen zu ersehen ist. Der Verfasser geht nun zu pädologischen Schlußfolgerungen und zur Frage der Bewertung seiner Methode über. Was die Zuverlässigkeit des Testes betrifft, so wird sie auf zweierlei Weise festgestellt: erstens durch die Korrelation zwischen paaren und unpaarigen Aufgaben, zweitens durch die Korrelation zwischen den Punktzahlen für Organisiertheit während eines mehr oder weniger anhaltenden Intervalls. Die diesbezüglichen Versuche ergaben einen sehr hohen Koeffizienten der Zuverlässigkeit, nämlich einen solchen von $0,981 \pm 0,006$. Schwieriger war die Prüfung der Validität des Testes und dessen differenzierender Kraft. Die erhaltene Punktzahl für 15 organisierte Gruppen war 22, für die unorganisierten 15. Das weist darauf hin, daß der in Vorschlag gebrachte Test nicht nur im allgemeinen eine differenzierende Kraft besitzt, sondern auch bei den Hauptaufgaben den Unterschied zwischen organisierten und unorganisierten Gruppen bezeichnet. Freilich fällt die Bewertung der Organisiertheit der Gruppen seitens der Pädagogen nicht immer mit der auf Grund des Testes zusammen. Das erklärt sich dadurch, daß die Pädagogen Organisiertheit und Disziplinertheit häufig verwechseln und disziplinierte Gruppen als am besten organisiert betrachten, obgleich sie keinerlei organisierte Gewohnheiten haben und sich hilflos erweisen bei Ausführung von Aufgaben, die die Organisiertheit betreffen. Jedenfalls aber ist es klar, daß hinsichtlich der Gewohnheiten der Organisiertheit die Gruppe mit Hilfe des Testes am objektivsten charakterisiert wird, und das dieser Test in vieler Hinsicht vor den meisten Begabungs — Fortschrittstests den Vorzug verdient. Daraus zieht der Verfasser folgende Folgerungen in Bezug auf die Charakteristik der Gemeinschaften: 1) daß der Charakter der Ausführung seitens des Kollektivs irgend einer bestimmten Aufgabe sich nur allmählich ändert; 2) daß die Beständigkeit bestimmter Züge nicht von der Beständigkeit der biologischen Eigenschaften der einzelnen, zur Gruppe gehörigen Personen abhängt, auch nicht von den Gewohnheiten einzelner Personen, sondern von den gegenseitigen Beziehungen, die sich in der Gruppe ausgebildet haben, und die die gemeinschaftlichen Reaktionen vorher bestimmen. Indem diese Wechselbeziehungen gemessen werden, wird auch die spezifische Eigenheit der betreffenden gemeinschaftlichen Einheit maßlich

bestimmt. Auf diese Weise war zu erwarten, daß die Kurven der Verteilung der Punktzahlen für Organisiertheit der normalen Kurve nahe kommen müssen, was auch aus der beigelegten Tabelle ersichtlich ist.

Dieses Resultat ist von großer prinzipieller Bedeutung, da dadurch zum ersten Mal die Anschauung experimentell begründet wird, daß solche komplizierte Einheiten, wie die Kindergemeinschaften (Kinderkollektive) hinsichtlich der Verteilung einiger ihrer Eigenschaften denselben Gesetzen unterliegen, wie einfache. Dieses weist auf eine Beständigkeit dieser Eigenschaften hin und gibt uns Anlaß dazu, die gemeinschaftlichen Einheiten als solche von bestimmter Ordnung aufzufassen. Die aus vorstehendem Aufsätze sich ergebenden Schlußfolgerungen sind:

1) Die Erforschung der organisierten Kindergemeinschaften ist von großer Bedeutung nicht nur für die Pädologie und Pädagogik, sondern auch für die wissenschaftliche Methodologie der Sozialwissenschaften insbesondere, denn sie legt das experimentelle Fundament zu den theoretischen Erwägungen, die mit der Anwendung der dialektischen Methode bei der Erforschung von sozialen Erscheinungen verbunden sind.

2) Die Methode des standardisierten, natürlichen Experimentes, die man bedingungsweise Testmethode nennen kann, in Anwendung beim Studium der Organisiertheit der Schulgruppen, d. h. des Vermögens vom Gesichtspunkt der Interessen (des ganzen Kollektivs) der ganzen Gemeinschaft als eines einheitlichen Ganzen die Aufgabe zu begreifen und zu lösen, des Vermögens organisiert an die Lösung einer kollektiven Aufgabe heranzutreten, einen Arbeitsplan zu entwerfen und denselben den Teilen nach auszuführen und die Arbeit zu synthetisieren, — ergibt sehr wertvolle Resultate, indem sie die Messung der Gewohnheiten der Organisiertheit einzelner Gruppen im Massenmasstabe gestattet und eben dadurch eine statistische Bearbeitung des Materials ermöglicht.

3) Der Test, der zur Messung der Organisiertheit dient, weist eine viel größere Zuverlässigkeit auf, als die Mehrzahl der zur Messung der Begabtheit und Fortschritte zur Anwendung kommenden Tests. Die Validität und differenzierende Kraft des Testes ist auch ausreichend stark, um die Schulgruppen hinsichtlich der Organisiertheit nicht nur in großem Masstabe, sondern auch in einzelnen Fällen charakterisieren zu können.

4) Die Untersuchung von 212 Schulgruppen mit Hilfe dieses Testes beweist vor allem, daß die Schulgruppen wirklich als Gemeinschaften erscheinen, d. h. als reale und nicht nominelle Einheiten, die in bezug auf die erwähnten Eigenschaften, d. h. in bezug auf die Organisiertheit sich verteilen lassen nach der normalen Kurve.

5) Im Durchschnitt nimmt die Organisiertheit von Gruppe zur Gruppe zu, aber verhältnismäßig unbedeutend, wobei die fünften Gruppen niedrigere Durchschnittsziffern ergeben, als die vierten. Das läßt sich durch die Arbeitsbedingungen dieser Gruppen erklären und auch dadurch, daß die Untersuchungen im ersten Trimester angestellt wurden. Die unbedeutende Zunahme der Organisiertheit kann dadurch erklärt werden, daß in dieser Beziehung unsere Schulen entweder überhaupt nichts unternehmen oder

nur sehr wenig und das mit wenig Verständnis der Sache, da die Methodik der Organisation von Kindergemeinschaften sich erst nur in den Anfangsstadium ihrer Bearbeitung befindet.

6) Zur Charakteristik der Organisiertheit muß erwähnt werden, daß unsere Kinder die Wahltechnik und die Technik der Leitung von allgemeinen Versammlungen sich gut angeeignet haben, auch gemeinschaftliche Aufgaben zu erfassen vermögen, jedoch wenig Gewohnheit, den Plan einer die Gemeinschaft betreffenden Arbeit zu entwerfen, sowie die Resultate derselben zu syntesieren, haben.

7) In einzelnen Schulgruppen läßt sich eine ungleichmäßige Organisiertheit beobachten; meistens bleiben in dieser Beziehung die Dorfschulen zurück, in welchen die zur Ausübung einer gemeinnützigen Tätigkeit gewählten Schüler ihre Funktionen selten kennen und die Kollektive überhaupt schlecht verbunden sind. Die höchste Punktzahl für Organisiertheit ergibt das Kinderstädtchen, wo die gewählten Kinder ihre Funktionen gut kennen, und die ganze Masse der Kinder ausreichend diszipliniert und organisiert ist.

8) Unsere Methode legt teilweise die inneren, im Kollektiv sich vollziehende Prozesse bloß, wobei sie sich als besonders nützlich bei der Aufdeckung von organisatorischen und desorganisatorischen Elementen erweist. Doch sind zur Vertiefung des Studiums dieser Prozesse andere Methoden nötig. Auffallend ist die Tatsache, daß die Kinder ihre Ordnungsstörer (Desorganisatoren) ebenso gut kennen, wie die Gruppenleiter; auch die Ordnungsstörer wissen, welche Rolle sie in der Gemeinschaft (im Kollektive) spielen.